

Velferðarnefnd Alþingis

Reykjavík 24. mars 2021

Efni: Umsögn umboðsmanns barna vegna breytingar á lögum um Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, 561. mál.

Vísað er til beiðni velferðarnefndar Alþingis til umboðsmanns barna, dagsettri 8. mars. 2021, þar sem óskað er umsagnar vegna frumvarps til laga um breytingu á lögum um Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, nr. 83/2003.

Umboðsmaður barna fagnar því að í frumvarpi þessu sé lögð áhersla á samþættingu þjónustu. Með því að veita aðgang að samþættri þjónustu fæst betri yfirsýn yfir þjónustu og þjónustuhæfir barns auk þess sem samþætting er til þess fallin að stuðla að aukinni skilvirkni. Í greinargerð með frumvarpinu kemur fram að stefnt hafi verið að því að uppfæra skilgreiningar laganna í samræmi við nýja löggjöf og samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks og er það jákvætt skref. Þá er einnig ánægjulegt að leiðarljós þjónustunnar eigi að vera að stuðla að sjálfsbjörg barnsins og virkri þátttöku þess í samfélaginu og er hér um tilvísun að ræða til 1. mgr. 23. gr. samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins, sbr. lög nr. 19/2013.

Í greinargerð kemur fram að frumvarp þetta sé tilkomið vegna heildarendurskoðunar á þjónustu í þágu barna og að það tengist frumvörpum til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna, laga um Barna- og fjölskyldustofu og laga um Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála. Í greinargerð kemur einnig fram að tilefni og nauðsyn viðkomandi lagasetningar megi rekja til þess að frá árinu 2018 hafi umfangsmikil vinna átt sér stað innan stjórnvæðslunnar við að greina stöðu barna og hvernig auka megi velferð barna í samfélaginu. Fram kemur að meðal helstu niðurstaðna úr þeirri vinnu hafi verið að bæta snemmtækan stuðning við börn og samvinnu þeirra sem veita börnum og fjölskyldum þjónustu.

Með frumvarpinu er lagt til að við 1. gr. laga nr. 83/2003 bætist ný málsgrein þar sem fram komi að þjónusta Greiningar- og ráðgjafarstöðvar sé fjölþætt og fjölskyldumiðuð með áherslu á snemmtæka íhlutun. Í núverandi texta laga nr. 83/2003 er hvergi minnst á snemmtæka íhlutun og það væri því mikilvægt skref ef breytingar þessar ná fram að ganga. Slík breyting væri jafnframt í samræmi við markmið og tilgang frumvarps sem lagt hefur verið fram um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna. Meðal markmiða frumvarps um samþættingu þjónustu er að skapa aðstæður til þess að hægt sé að bregðast fyrir við þörfum barna fyrir stuðning. Þar er notast við hugtakið snemmtækur stuðningur til að lýsa úrræðum sem hafa það að markmiði að veita börnum og fjölskyldum þeirra hjálp um leið og þörf fyrir hana vaknar. Í

Því frumvarpi sem hér um ræðir er hins vegar notast við hugtakið snemmtæk íhlutun og er það skilgreint sem markviss íhlutun og samræmd þjónustu sem byrjað er að veita snemma í lífi barns. Í greinargerð með frumvarpi um breytingu á lögum um Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins kemur fram að hugtakið snemmtæk íhlutun feli í sér sérhæfðara inngríp en snemmtækur stuðningur. Eðli máls samkvæmt hlýtur hugtakið snemmtæk íhlutun hins vegar einnig að lýsa úrræðum sem hafa það að markmiði að veita börnum og fjölskyldum þeirra hjálp um leið og þörf fyrir hana vaknar líkt og á við um snemmtækan stuðning. Það hefði þurft að fjalla um þá áherslu að veita þjónustu um leið og þörf fyrir hana vaknar í greinargerð með frumvarpi þessu en aðeins kemur fram að hægt sé að hefja íhlutun um leið og grunur um frávík í þroska vaknar.

Í greinargerð með frumvarpi til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna er töluvert fjallað um mikilvægi snemmtæks stuðnings m.a. til þess að hægt sé að fyrirbyggja að vandi barna verði umfangsmeiri. Í umsögn umboðsmanns barna með því frumvarpi kemur fram að ef ná eigi markmiðum þess er snúa að snemmtækum stuðningi þurfi að koma í veg fyrir að langir biðlistar myndist eftir þjónustu, en það sé nú þegar ein helsta fyrirstaða þess að börn fái þann stuðning sem þau þurfi á að halda þegar þörf fyrir slíkan stuðning skapast. Það er alltaf mikilvægt að börn fái þá þjónustu sem þau þurfa á að halda þegar þörf fyrir hana vaknar en það er sérstaklega brýnt þegar um er að ræða börn sem þurfa á sérhæfðu inngrípi að halda. Þrátt fyrir það er hvergi í greinargerð með frumvarpi þessu fjallað um helstu fyrirstöðu snemmtækrar íhlutunar sem eru langir biðlistar eftir þjónustu.

Í lok janúar bárust fréttir af því að 343 börn hafi beðið í allt að tvö ár eftir greiningu hjá Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins. Það er öllum ljóst að þetta er óásættanlegur biðtími fyrir börn. Þá hefur komið fram að Alþingi hafi samþykkt tillögu félags- og barnamálaráðherra um að veita 80 milljónir króna til að stytta biðlistana, einkum hjá yngstu börnunum. Með það að markmiði að biðlisti verði kominn niður í 200 börn á næsta ári og að þau þurfi ekki að bíða lengur en í tíu mánuði. Þó þessi markmið náist er ennþá um of langan biðtíma að ræða. Það er ljóst að þrátt fyrir þessa auknu fjárveitingu er hvorki verið að tryggja snemmtækan stuðning né snemmtæka íhlutun. Í ljósi þessarar stöðu er ámælisvert að í greinargerð með frumvarpi þessu sé ekki ávarpað með hvaða hætti eigi að leysa þennan vanda, mikilvægi þess að veita börnum þjónustu þegar þörf fyrir hana vaknar og þá fyrirstöðu sem biðlistar eru, ekki síst þar sem tilefni og nauðsyn viðkomandi lagasetningar er að bæta snemmtækan stuðning. Markmiðum um að bæta snemmtækan stuðning verður ekki náð án þess að biðlistum verði útrýmt en slíkt átak krefst aukinna fjárveitinga til Greiningar- og ráðgjafarstöðvar ríkisins. Ekki er gert ráð fyrir auknum fjárveitingum í frumvarpi þessu. Þvert á móti er í greinargerð tekið fram að endanlegt mat á áhrifum frumvarpsins á starfsemi stofnunarinnar geri ekki ráð fyrir útgjaldaauka ríkissjóðs.

Í greinargerð kemur jafnframt fram að frá því að boðað var til heildarendurskoðunar í málefnum barna og ungmenna árið 2018 hafi stjórnvöld haft samráð við fagfólk sem starfi við þjónustu í þágu farsældar barna, hagsmunasamtök, börn og ungmenni. Það kemur hins vegar ekki fram hvort samráð hafi verið haft við börn um þetta tiltekna frumvarp. Umboðsmaður barna gerði alvarlegar athugasemdir við það að samráð hafi ekki verið haft við börn um frumvarp til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna en í greinargerð með því frumvarpi er tekið fram að við undirbúning þess hafi ekki verið haft samráð við börn. Í greinargerð með

frumvarpi um breytingu á lögum um Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins kemur fram að frumvarpið varði mikilvæga hagsmuni fatlaðra barna og fjölskyldna þeirra sem njóti þjónustu stofnunarinnar. Við undirbúning frumvarps sem varðar hagsmuni barna með jafn ríkum hætti og hér er raunin er grundvallaratriði að samráð sé haft við börn. Börn og ungmenni eiga rétt á því að fá að taka þátt í stefnumótun og ákvarðanatöku í öllum málum sem þau varða samkvæmt 12. gr. Barnasáttmálans. Hér hefði verið ákjósanlegt að samráð hefði verið haft við þau börn sem hafa reynslu af því að nýta sér þá þjónustu sem fjallað er um í frumvarpinu. Í 23. gr. Barnasáttmálans og í 7. gr. samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks er fjallað um réttindi fatlaðra barna og mikilvægi þess að aðgengi þeirra að samfélagsþátttöku sé tryggt. Með þátttöku barna er hægt að greina álitamál, hindranir og tækifæri í málefnum barna sem þau hafa mikilvæga innsýn í. Mikilvægur þáttur í að innleiða Barnasáttmálann er að tryggja að hann sé með markvissum og kerfisbundnum hætti hafður að leiðarljósi við alla stefnumótun, lagasetningu og ákvarðanatöku sem varðar börn.

Virðingarfyllst,

Salvör Nordal, umboðsmaður barna